

Czesław Lasota, Monika Jędrusik

Badania gotyckiej architektury Namysława Kościół minorytów

Kościół, dawniej franciszkański, pw. Najświętszej Marii Panny, obecnie parafialny pw. św. Franciszka z Asyżu i Piotra z Alkantary, jest zlokalizowany na zachodnim krańcu Starego Miasta, w pobliżu zamku¹. Jego układ przestrzenny tworzą czteroprzęsłowe, zamknięte od wschodu poligonalnie prezbiterium i trójnawowy, trójprzęsłowy, halowy korpus o planie zbliżonym do kwadratu (ryc. 1).

Wszystkie elewacje kościoła są wyeksponowane w ceglany, gotyckim wątku. Wspierają je skarpy z pokrywami ceramicznymi, z wyjątkiem ściany północnej prezbiterium, na której, ponad dachem niedawno wzniesionej przybudówki, widać ślady dwuspadowego dachu rozebranego skrzydła wschodniego klasztoru i zamurowane okno przeszła zachodniego. W przeszle zachodnim elewacji południowej również jest zablokowane gotyckie okno z pozostałościami maswerku. W pozostałych ostrołucznych oknach prezbiterium występują maswerki wykonane z betonu. Także gotyckie są fryzy i zniszczony cokół obiegające elewacje południową i wschodnią, wieloboczną. Korpus, górujący nad prezbiterium, nakrywa dach czterospadowy. W górnej partii jego ściany wschodniej i opartym na niej półszczytzie, ponad dachem prezbiterium wyróżnia się mur szczytu gotyckiego. W ścianie tej, na zamknięciu nawy południowej, znajdują się zamurowane ostrołuczne okno i skarpa ze strzębiami. Każde z czterech ostrołucznych okien elewacji południowej korpusu zostało podzielone w okresie baroku na dwa prostokątne. W jej przyziemiu zarysowują się dwa zamurowane portale średniowieczne. Elewację zachodnią korpusu, oprócz skarp, rozczłonko-

wują dwa gotyckie otwory ostrołuczne, blenda po stronie nawy południowej i zamurowane okno umiejscowione na osi kościoła. Korpus obiega cokół, z wyjątkiem ściany północnej, do której – po stronie zachodniej – przylega budynek stanowiący przekształcone zachodnie skrzydło klasztoru. Z czterech wysoko umiejscowionych w tej ścianie ostrołucznych okien dwa, wychodzące ponad dach budynku, są zamurowane, pozostałe natomiast uległy przebudowie na mniejsze, prostokątne. W przyziemiu odcinka wschodniego ściany północnej widać opory sklepień krążanka.

Wnętrze prezbiterium, oddzielone od korpusu ostrołuczną arkadą ma, po niedawno przeprowadzonym remoncie, charakter gotycki. W ceglanych pomalowanych ścianach są wyeksponowane pierwotne wnęki i niektóre otwory drzwiowe. Fakturę i kolorystykę sklepień tworzą otynkowane i pobielone wysklepki, również pomalowane na biało zworniki i wsporniki z piaskowca oraz w kolorze czerwonym ceglane żebra sklepień krzyżowych w trzech przęsłach. Wschodnie przeszło wieloboczne nakrywa barokowe sklepienie z lunetami. W nawach bocznych korpusu o charakterze barokowym znajdują się empory, pod południową zaś kaplice przedzielone ściankami na osi filarów. Tak samo, do czasu niedawnego remontu, na 3 kaplice była podzielona pod emporą nawa północna. Półkoliste łęki arkad międzynawowych spływają na głowice toskańskie, wieńczące filary ujęte z czterech stron pilastrami. Wysokie cokoły filarów mają profil attycki. Nawy środkową i boczne nakrywają koleby ze stykającymi się lunetami. Krawędzie lunet takich sklepień pod emporami akcentują pasy obrzeżone dekoracją z astragali. Sklepienie wschodniej kaplicy w nawie południowej wyróżnia się dekoracją, ozdobione sztukaterią i malarstwem figuralnym w czterech medalionach. Koleby nad i pod emporami w przęsłach zachodnich naw bocznych zastąpiono stropami płytowymi na belkach stalowych.

¹ Nieco ponad 170 lat budynek kościoła pofranciszkańskiego pełnił funkcję magazynu. W 1982 r. przejęła go parafia przy kościele pw. św. Piotra i Pawła w Namysłowie. Po zakończeniu remontu w 1988 r. nastąpiło poświęcenie kościoła, a w 1992 r. erygowano przy nim nową parafię diecezjalną pw. św. Franciszka z Asyżu i Piotra z Alkantary.

Ryc. 1. Widok od południowego wschodu, stan z 2003 r.

Fig. 1. View from the south-east, state in 2003

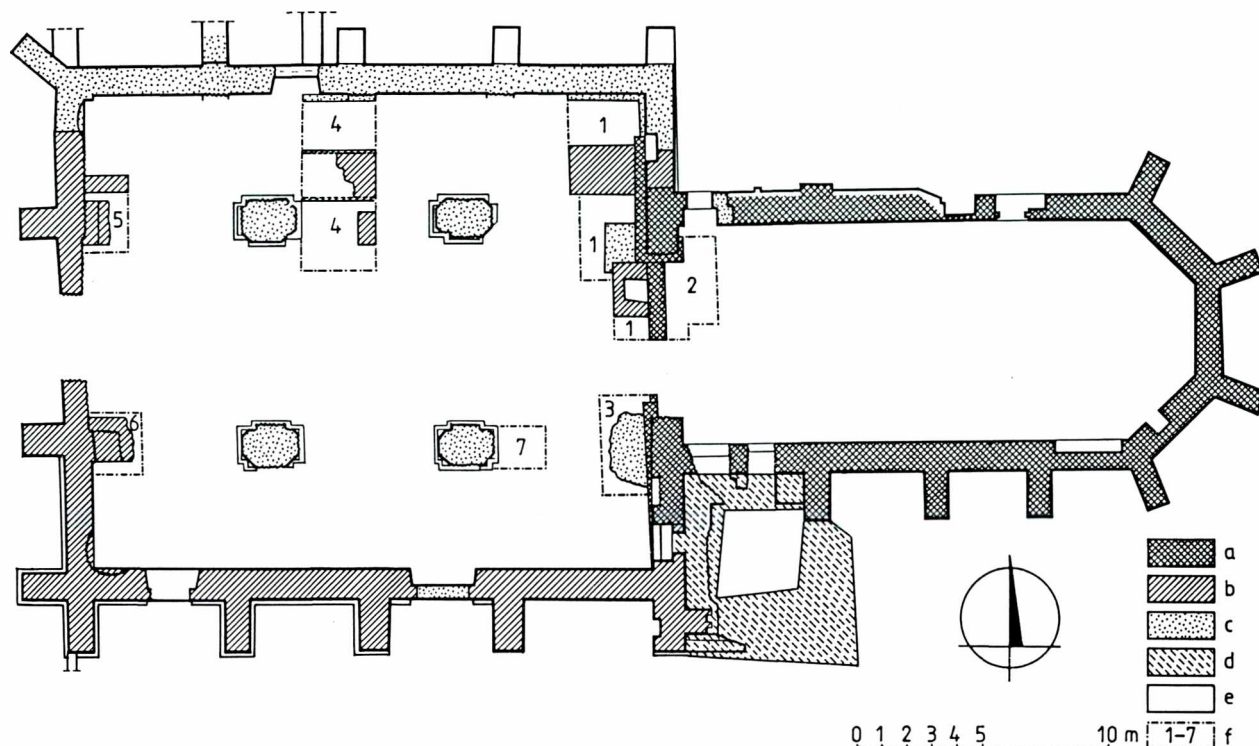
Źródła pisane dotyczące kwestii związanych z początkiem konwentu i budownictwem klasztoru minorytów w Namysławie są nieliczne. Po raz pierwszy konwent namysłowski jest wymieniony w dokumencie z 24 lutego 1285 r., w grupie ośmiu należących do kustodii wrocławskiej, w którym kapituła katedralna we Wrocławiu zwraca się z zażaleniem do kapituły generalnej franciszkanów w Mediolanie, że nie respektują oni klątwy i popierają księcia Henryka IV w jego sporze z biskupem Tomaszem II [13, nr 1877]. W kolejnym dokumencie z 1285 r., opatrzonym datą dzienną 20 lipca minister franciszkanów na Czechi i Polskę skarży się ministrowi na Saksonię, że jego współbracia z kustodii wrocławskiej, nierespektujący klątwy, musieli znieść upokorzenia od osób duchownych i świeckich oraz proszą o kasację klasztorów w Żaganiu i Namysławie [13, nr 1929]. Również z tego samego roku pochodzi dokument wystawiony przez Hermana, biskupa Kamienia Pomorskiego, w którym nadaje on odpust tym, którzy odwiedzą w określone dni świąteczne kościoły franciszkańskie w kustodii wrocławskiej, w tym kościół w Namysławie [13, nr 1861]. 30 kwietnia 1321 r. książę Konrad, pan Oleśnicy i Namysłowa, przekazał konwentowi św. Franciszka koło Namysłowa teren w mieście, w kierunku ul. Żydowskiej (*aream iacentem in predicta nostra civitate uersus plateam Judeorum*), gdzie mogą budować, w zamian za dotychczasowy teren klasztorny położony przy książęcej słodowni (*pro area, que ad do-*

mum ipsorum pertinebat, uidelicet que area circa nostrum brasiatorum est situata), [13, nr 4113]. W kronice W. Liebicha podano, że w 1420 r. jest budowany klasztor minorytów [10, s. 57]².

W roku 1510 konwent w Namysławie został zreformowany [15, s. 64], w roku 1536 natomiast franciszkanie reformacji opuścili klasztor [15, s. 161], który zamieniono na szpital i magazyny [4, s. 155]. Protokół z wizytacji przeprowadzonej w 1666 r. mówi o całkowitym zniszczeniu kościoła [4, s. 155]. Pod koniec roku 1667 przywrócono klasztor franciszkanom reformatom przybyłym z Nysy i w 1769 r. odbudowany kościół o wnętrzu barokowym został poświęcony pod nowym wezwaniem św. Piotra z Alkantary [4, s. 155]. 10 listopada 1810 roku nastąpiła kasacja zakonu [10, s. 186]. W latach 1810 i 1812 był sporządzony plan zabudowań oraz opis inwentaryzacyjny [4, s. 155, il. 279]. Budynek kościoła od 1825 r., kiedy zakupiło go miasto [4, s. 157], do 1982 r. pełnił funkcję magazynu.

Literaturę przedmiotu o charakterze naukowym, odnoszącą się do dawnego kościoła franciszkanów w Namysławie zapoczątkowała poświęcona mu pozycja w katalogu zabytków sztuki Śląska autorstwa Hansa Lutscha, według którego prezbiterium było wzniesione w wieku XIII, trójnawowy, halowy korpus zaś w XIV lub XV w. [11, s. 504–505]. Myśl o budowie kościoła w dwóch odległych od siebie czasowo fazach przewija się w kilku następnych opracowaniach. Kurt Degen, w wydanej przez zespół autorów monografii zabytków powiatu namysłowskiego, budowę prezbiterium określił na około 1300 r., przy czym sklepienie uznał za późnogotyckie. Również w okresie późnogotyckim umiejscowił realizację halowego korpusu wskazując, że z tą inwestycją można wiązać zawartą w kronice Liebicha wzmiankę z 1420 r. o budowie klasztoru razem z kościołem. Degen podał wszystkie źródła dotyczące klasztoru i kościoła, w tym zaginione dziś, a istotne dla naszych rozważań plany i opis inwentaryzacyjny, sporządzone po sekularyzacji zakonu na początku XIX w. [4, s. 154–160, il. 233, 277–279]. Zdaniem Kurta Bimlera prezbiterium kościoła powstało około 1300 r., korpus zaś wkrótce po 1400 r. [2, s. 66]. W niepublikowanym studium historyczno-konserwatorskim kościoła K. Rainczak stwierdził, iż pierwotny korpus był jednawowy, nakryty stropem i w 1409 r. został poszerzony na północ, o czym ma świadczyć szczelina z wchodzącym w nią w dolnej partii cokołem, widniejąca w elewacji zachodniej, w pobliżu przypory przekątnej. Rozbudowany korpus stanowił trójnawową, trójprzęsłową halę nakrytą sklepieniami przeskokowymi (trójpodporowymi) w nawach bocznych i krzyżowymi lub, tak jak w farze, gwiaździstymi w nawie głównej. W sprawie chronologii tworzenia prezbiterium autor nie wypowiedział się jednoznacznie. Zwrócimy w tym miejscu uwagę, że w kronice Liebicha, na którą powołuje się Rainczak, nie ma przek-

² Kronika Liebicha została oparta na wcześniejszej, napisanej na początku XIX w. przez Koschnego, ta zaś na sporządzonej przez Frobena w końcu XV w. Obydwie starsze kroniki są dziś zaginione. Liebich napomknął, że wzmianka z 1420 r. znajdowała się w kronice Frobena.

Ryc. 2. Rzut przyziemia kościoła i plan wykopów z rozwarstwieniem murów: a) mury prezbiterium z 1. połowy XIV w., b) mury korpusu z 1. połowy XIV w., c) mury korpusu z około 1420 r., d) mury niezrealizowanej wieży, e) mury nowożytne, f) granice wykopów 1–7 (oprac. Czesław Lasota, według pomiaru Rafała Czerner)

Fig. 2. Ground floor projection and plan of the excavations with stratification of the walls: a) presbytery walls from the 1st half of the 14th c., b) church body walls from the 1st half of the 14th c., c) church body walls from around 1420, d) walls of the unfinished tower, e) contemporary walls, f) excavation boundaries 1–7 (elaborated by Czesław Lasota, acc. to Rafał Czerner's survey)

zu o budowie „od gruntu” kościoła w 1409 r. [12 s. 9–12]. Izabela Galicka i Hanna Sygietyńska, autorki katalogu zabytków powiatu namysłowskiego, datowały prezbiterium na 1. połowę XIV w., a trójnawowy, trójprzęsłowy, halowy korpus na około 1420 r. [6, s. 39–41]. Janina Eysymontt w artykule poświęconym architekturze pierwotnych kościołów franciszkańskich na Śląsku stwierdziła, że założenie w Namysłowie powstało w 1. połowie XIV w. i pierwszy korpus był wyższy od prezbiterium, jednoprzestrzenny czteroprzęsłowy, nakryty pułapem. Sklepienia i maswerki w prezbiterium pochodzą z okresu wielkiej przebudowy [5, s. 80–87]. Za wzniesieniem prezbiterium w 1. połowie XIV w. opowiedziała się również Ewa Różycka-Rozpędowska w studium historyczno-architektonicznym, opracowanym w związku z podjętym remontem kościoła, uzasadniając ten pogląd analizą porównawczą jego formy, rozwiązań konstrukcyjnych i detalu. Według autorki studium korpus mógł powstać dopiero w latach 20. XV w., już jako trójnawowy, z filarami o kształcie spłaszczonego ośmioboku, nakryty w nawach bocznych sklepieniami przeskokowymi (trójpodporowymi). Do czasu realizacji prezbiterium minoryci mogli korzystać z jakiejś kaplicy zamkowej i zamknięte od zachodu przegrodą lektorium musiało funkcjonować jako świątynia przez kilkadziesiąt lat [14, s. 20–22]. W roku 1983 w remontowanym już kościele Czesław Lasota prowadził badania architektoniczno-archeologiczne [9, s. 1–35] i kontynuował je w następnym roku, w zakresie ograniczonym do analizy partii murów odsłoniętych po skuciu zniszczo-

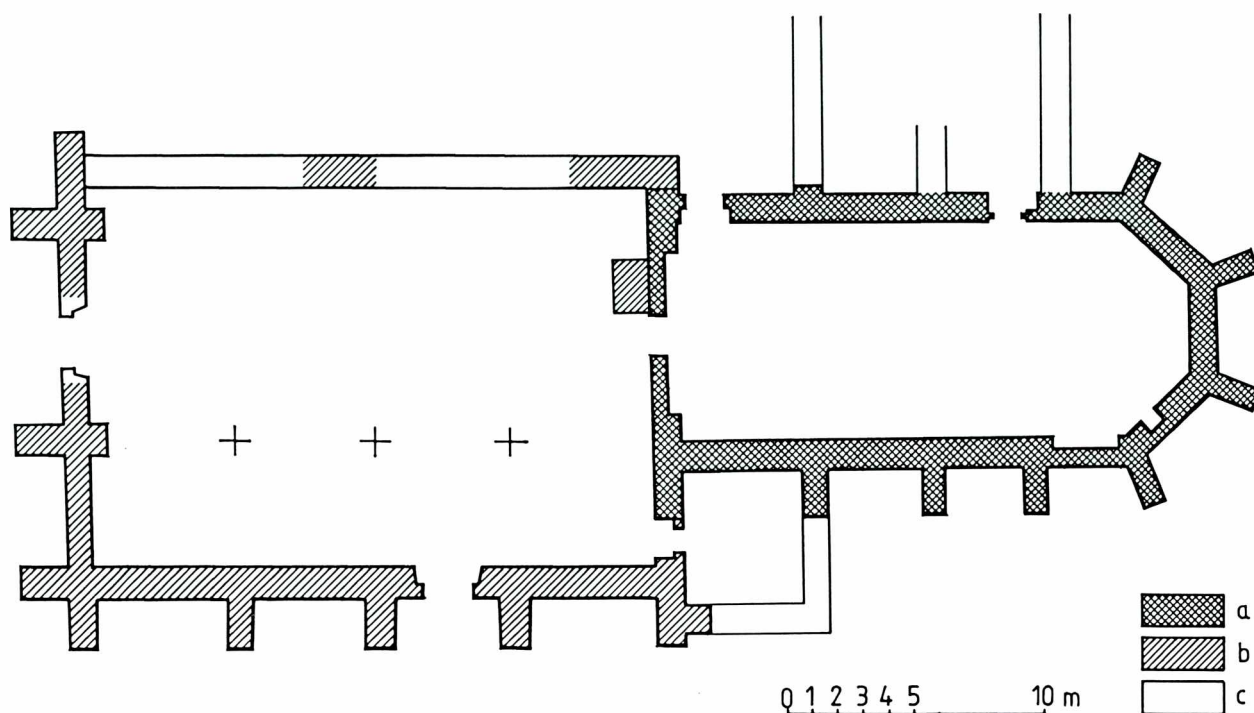
nego tynku³. Wyniki badań z roku 1983 zostały wykorzystane w opracowaniu katalogowym zabytków architektury gotyckiej w Polsce [1, s. 162, 163]. Zwrócimy w tym miejscu uwagę, że badania uzupełniające, wykonane w 1984 r., dały podstawę do skorygowania niektórych wcześniejszych ustaleń.

Badania architektoniczno-archeologiczne kościoła z 1983 r. wyjaśniły, że na jego terenie nie było starszej inwestycji murowanej od prezbiterium, które od początku jest czteroprzęsłowe, zamknięte od wschodu poligonalnie, o ścianach południowej i wschodniej ze skarpami (ryc. 2, 3). Wymiary jego planu w świetle wnętrza i wysokość wynoszą odpowiednio 20 × 8,5 i 12 m⁴.

Trzy przęsła prezbiterium od zachodu nakrywają oryginalne sklepienia krzyżowo-żebrowe o planie prostokąta i grubości jednej cegły. Sklepienia te zostały osadzone w oporach uformowanych w trakcie budowy ścian i częściowo oparte na wysuniętych przed ich lico łękach. Ceglane żebra, o przekroju trapezowym, z wklęsłymi po bokach, schodzą się ku kolistym zwornikom bez dekoracji plastycznej, wykonanym z piaskowca i spływają do około połowy wysokości ścian, gdzie ulegają redukcji

³ W badaniach uczestniczył również Rafał Czerner, który sporządził dokumentację pomiarową.

⁴ Wszystkie podane wymiary dotyczące wkładu wysokościowego kościoła zostały odniesione do poziomu oparcia ścian na fundamentach, na wysokości bezwzględnej 152,80 m n.p.m.

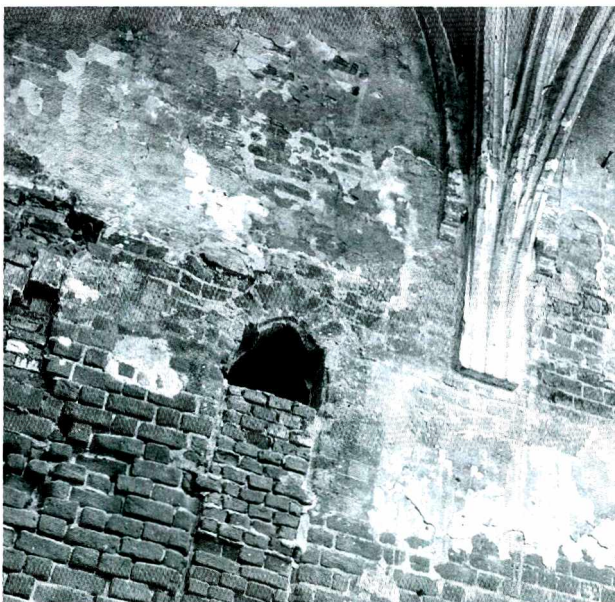

Ryc. 3. Rekonstrukcja rzutu przyziemia kościoła z 1. połowy XIV w.: a) mury prezbiterium, b) mury korpusu, c) rekonstrukcja (oprac. Czesław Lasota)

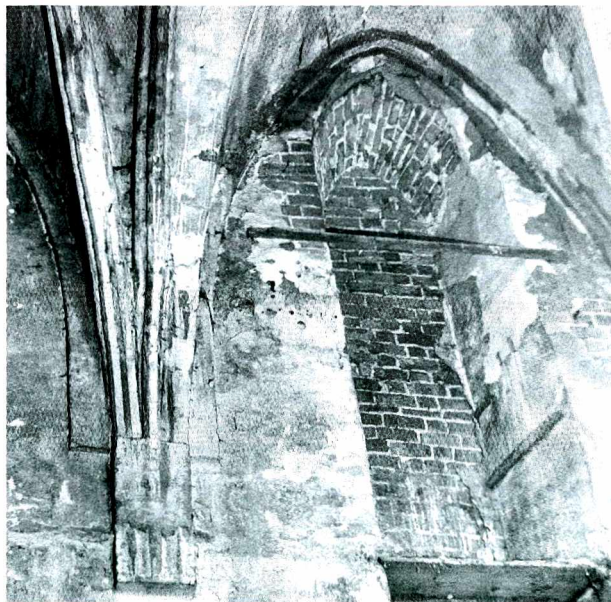
Fig. 3. Reconstruction of the ground floor projection, 1st half of the 14th c.: a) presbytery walls, b) body walls, c) reconstruction (elaborated by Czesław Lasota)

na piaskowcowych wspornikach o prostych krawędziach. Łęki przyścienne kończą się powyżej poziomu oparcia wsporników kształtkami ceramicznymi, lub, w wypadku naroży, wtapiają się w mury (ryc. 4, 5). Profilowanie kształtek tworzą dwa ćwierćwałki przedzielone wklęskiem. Obecność łęków przyściennych i kamiennych wsporników we wschodnim zamkniętym poligonalnie prześle prezbiterium, które zasklepieno od nowa w czasach nowożytnych, ujawniły dokonane badania.

Pierwotnie do wnętrza prezbiterium światło wpadało przez 8 okien rozglifionych, zasklepionych ostrołucnie, wysokości 6,8–6,9 m i szerokości od 1,7–1,9 m i 2,2 m. Okna zlokalizowano następująco: 4 – w ścianie południowej, 3 – w bokach wschodniej i jedno – w północnej, na odcinku przesła zachodniego. W oknach tych, do czasu rozpoczęcia remontu kościoła w 1983 r., znajdowały się ceramiczne maswerki, zniszczone w części środkowej. Wy różniało się okno w ścianie wschodniej wielobocznego

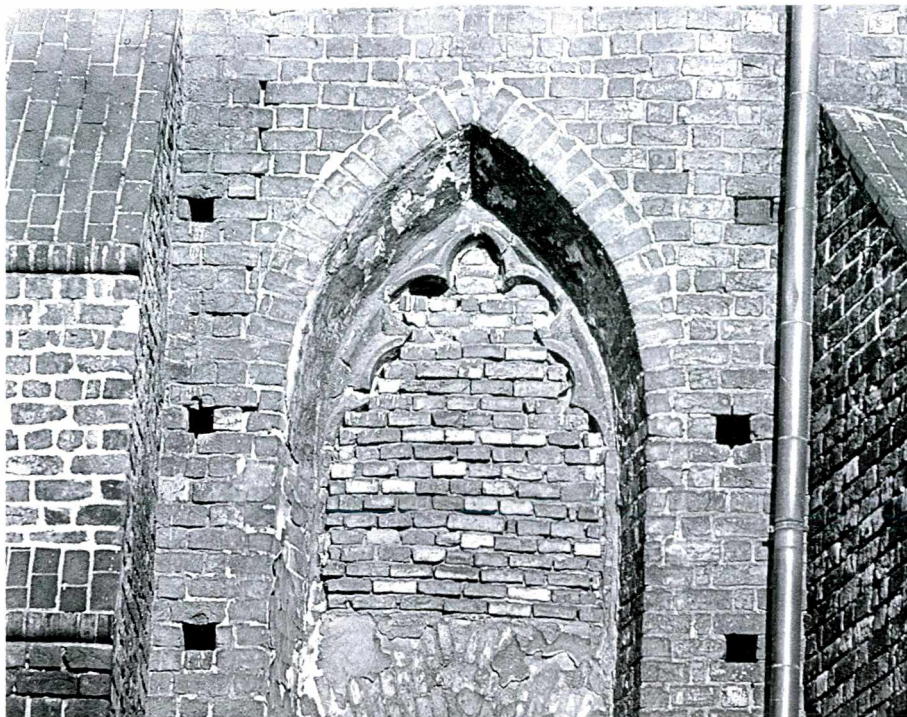
Ryc. 4. Fragment ściany północnej prezbiterium, stan z 1983 r.
Fig. 4. Fragment of the presbytery's north wall, state in 1983

Ryc. 5. Fragment ściany północnej prezbiterium, stan z 1983 r.
Fig. 5. Fragment of the presbytery's north wall, state in 1983

Ryc. 6. Okno w elewacji południowej prezbiterium z pozostałością maswerku, stan z 1983 r.

Fig. 6. Window in the south elevation of the presbytery with remains of tracery, state in 1983

zamknięcia, najszersze, które było podzielone laskami na 3 części zamknięte trójlistnie, powyżej znajdowały się prawdopodobnie 3 kwartały z wpisnymi rozetami czworolistnymi. Pozostałe okna zostały podzielone laskami na dwie części, zakończone u góry trójlistnie. W ich szczytach, na przemian w co drugim oknie, umieszczono trójlistne i czterolistne rozety (ryc. 6). Ceglane kształtki lasek maswerków miały przekrój dwóch stykających się podstawami trapezów z wycięciami pośrodku. Podczas prowadzonego ostatnio remontu usunięto pozostałości pierwotnych maswerków, z wyjątkiem okna zachodniego w ścianie południowej, które pozostało zamurowane. W górnej partii ściany północnej prezbiterium, oprócz okna w zachodnim przęśle, wykonano jeszcze wnękę o wielkości i formie podobnej do okien oraz otwór drzwiowy, odpowiednio w przęśle wschodnim i drugim od zachodu (ryc. 4, 5). Otwór drzwiowy z wrębem na drzwi na krawędziach, szerokości 60 cm i wysokości 1,8 m, z zaokrąglonym sklepieniem założonym na poziomie kamiennych wspomników w ścianach, został zamurowany w okresie baroku.

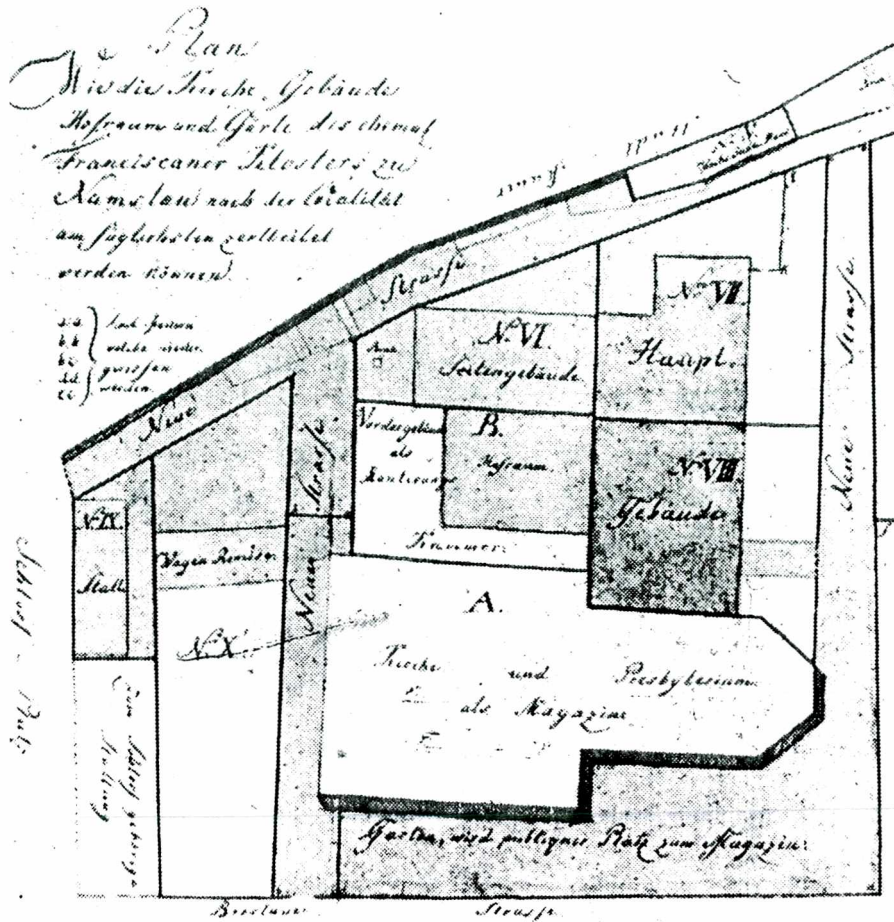
W przyziemiu ścian prezbiterium powstały wnęki i wejścia. W prawej ścianie jego wielobocznego zamknięcia, około 1 m nad posadzką, znajduje się wnęka nakryta łukiem półkolistym wysokości 1,1 m, szerokości 50 cm, która w licu ściany była pierwotnie inaczej nakryta niż w głębi – może dekoracyjnie – i mieściła sakramentarium. W ścianie południowej sąsiedniego przęsła obszerna wnęka, nakryta łukiem półkolistym, zaczyna się na poziomie posadzki. Dwa otwory drzwiowe w ścianie północnej prowadziły na zewnątrz prezbiterium. Przebudowany później dwukrotnie otwór, mieszczący się w przęśle zachodnim pod oknem, był przewężony węgarami od zewnątrz i miał wnękę nakrytą sklepieniem odcinkowym. W trzecim przęśle od zachodu znajduje się ceglany portal, składający się z prostych węgarów i ostrołucznego łuku o krawędzi profilowanej wklęsłkiem (ryc. 7).

Prezbiterium od strony zachodniej, do wysokości około 3 m, zamykała przegroda lektorium, zbudowana między filarami arkady tęczowej. Fundament przegrody, wykonany z eratyków i fragmentów cegieł zespolonych zaprawą wapienną, został odkryty w wykopach 1–3. Wysokość przegrody ustalono na podstawie zasięgu skutych strzępi na filarach arkady tęczowej. Jej sklepienie ostrołuczne, o krawędziach profilowanych pojedynczymi wklęsłkami,

Ryc. 7. Portal w ścianie północnej prezbiterium, stan z 1983 r.

Fig. 7. Portal in the north wall of the presbytery, state in 1983

Ryc. 8. Plan zabudowy klasztoru po franciszkańskiego sporządzony w 1810 r. (wg K. Degen)

Fig. 8. Construction plan of the post-Franciscan monastery, made in 1810 (acc. to K. Degen)

skami, od prostych filarów oddzielał ceramiczny gzyms, usunięty podczas przebudowy kościoła w okresie baroku.

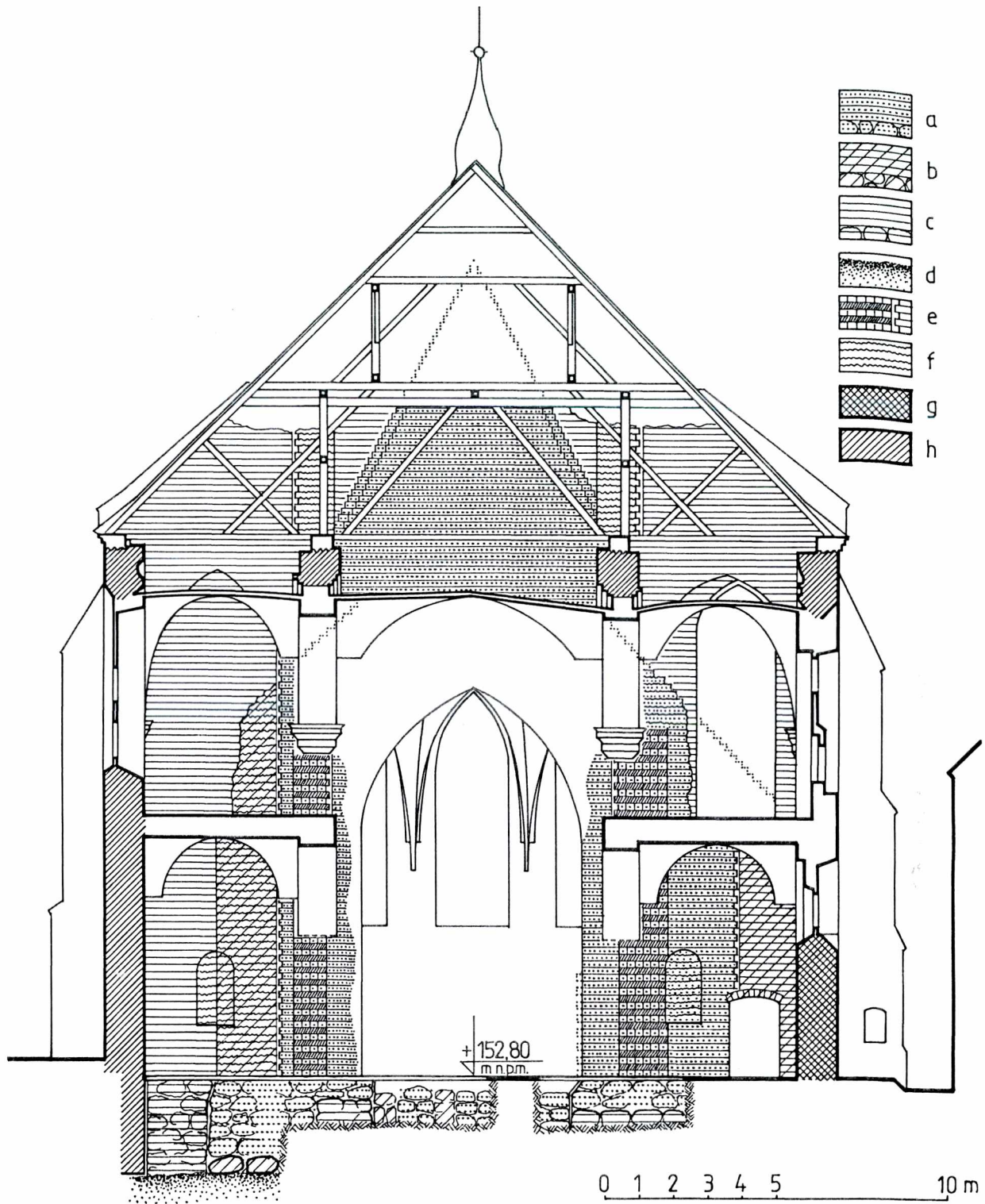
Przez jakiś czas kolorystykę ścian wewnątrz prezbiterium tworzył surowy, dwubarwny watek kowadełkowy, złożony z czerwonych wozówek i główek o barwach od szarej do ciemnostalowej. Czyste cegły w podłęczach otworów wskazują, że zawsze były one pokryte tynkiem. To samo dotyczy sklepienia. Wsporniki przed otynkowaniem w czasach nowożytnych pozostawały w naturalnym kolorze piaskowca. Najpewniej po pożarze ściany prezbiterium, otwory, z wyjątkiem podłęcz i żebra sklepienia pomalowano na czerwono, po czym kolorem białym wyróżniono spoiny, nie zawsze zgodnie z ich rzeczywistym układem. Również na czerwono zostały pomalowane maswerki i parapety okien. O remoncie prezbiterium po pożarze świadczy fakt, że przed pomalowaniem ścian zniszczone partie lica uzupełniono tynkiem. O kolejnej średniowiecznej fazie polichromii architektonicznej prezbiterium wspominamy dalej.

Lokalizacja i charakter otworów uformowanych w ścianie północnej prezbiterium wskazują, że jednocześnie z nim zostało wzniesione wschodnie skrzydło klasztoru. Pierwotnie było ono węższe od zaznaczonego na planie z 1810 r. (ryc. 8) o długość przęsła zachodniego prezbiterium, które do czasów nowożytnych oświetlało okno od północy. Znajdujący się pod oknem otwór drzwiowy prowadził na dziedziniec klasztorny. Portal, o skromnej dekoracji i otwór z wrębem na drzwi oraz sklepieniem na wysokości posadowienia kamiennych wsporników, łączyły prezbiterium odpowiednio z zakrystią, a także piętrem

klasztoru. Zakrystię we wschodnim skrzydle klasztoru wymieniono w opisie inwentaryzacyjnym z 1812 r. [4, s. 156]. Na ścianie północnej prezbiterium widać ślady dachu, który nakrywał przylegający do niego jednopiętrowy budynek, w zasięgu przęsła bez okien. W trójkącie wyodrębnionym śladami dachu występują uformowane podczas budowy prezbiterium dwa łęki odciążające i nad nimi otwór zasklepiony ostrołucznie, który prowadził z poddasza klasztoru na poddasze kościoła.

Ściany wschodnia i południowa prezbiterium zostały wsparte skarpami dwuuskokowymi, z ceramicznymi pokrywami. Dołem obiega je cokół z zachowanym miejscami pierwotnym profilem złożonym z wklęsłą i sfazowaną krawędzią uskoku, a górą fryz zębaty, utworzony z dwóch warstw cegieł. Gzyms jest współczesny.

Do budowy ścian prezbiterium użyto cegieł o wymiarach $28-29 \times 13-13,5 \times 9,5-10,5$ cm, układając je w watek jednowozówkowym, kowadełkowym, na zaprawie wapiennej, starannie kształtując wypukłe spoiny w przekroju trójkątne. Strzępia dostrzeżone w ścianach prezbiterium umożliwiają określenie procesu ich wznoszenia. W pierwszym etapie ściany zbudowano do poziomu okien, z przerwami o krawędziach zaopatrzonych w strzępia. Po uformowaniu w tych przerwach ościeży i sklepień otworów oraz wymurowaniu przegrody lektorium nastąpił drugi etap realizacji ścian – do poziomu zaprojektowanego fryzu, również z przerwami do ukształtowania w nich otworów, w tym arkady tęczowej. Na końcu powstały – fryz, gzyms i stromy szczyt zwieńczony tzw. kocim biegiem, postawiony na ścianie zachodniej prezbiterium, który zacho-

Ryc. 9. Przekrój poprzeczny korpusu kościoła z widokiem na ścianę wschodnią i jej fundamenty. Widok: a) mury prezbiterium z 1. połowy XIV w., b) mury korpusu z 1. połowy XIV w., c) mury korpusu z około 1420 r., d) całec, e) strzępia, f) mury ucięte; przekrój: g) mury korpusu z 1. połowy XIV w., h) mury korpusu z około 1420 r. (oprac. Lasota według pomiaru Czerner)

Fig. 9. Cross-section of the church body with a view onto the east wall and its foundations. View: a) presbytery walls from the 2nd half of the 14th c., b) body walls from the 1st half of the 14th c., c) body walls from around 1420, d) rock-bed, e) tothing, f) cut off walls; section: g) body walls from the 1st half of the 14th c., h) body walls from around 1420 (elaborated by Lasota, acc. to Czerner's survey)

wał się do $\frac{5}{8}$ wysokości (ryc. 9). Od strony korpusu występują w nim spoiny płaskie. Ściany prezbiterium zostały oparte na fundamencie wykonanym z eratyków i zaprawy wapiennej, posadowionym na głębokości 2,5 m, co stwierdzono w wykopach 1–3. Na podstawie rekonstruowanego

szczytu można wskazać, że ściany i dach prezbiterium miały wysokość odpowiednio 13 i 10,5 m.

Wznosząc prezbiterium wysunięto z niego strzępia, w celu powiązania z murami korpusu. Strzępia uformowane na przedłużeniu ścian bocznych prezbiterium, zwró-

cone na zachód, miały być wykorzystane do połączenia z filarami arkad międzynawowych, a inne, skierowane na północ i południe wysunięto, aby powiązać z nimi odcinki ściany wschodniej korpusu. Południowe strzępia wychodziły ze skarpy zbudowanej na linii arkady tęczowej, północne natomiast bezpośrednio ze ściany prezbiterium, gdyż tutaj realizację skarpy przerwano na poziomie korony fundamentu (ryc. 9).

Po rozpoczęciu budowy korpusu został zmieniony jego program na rzecz inwestycji mniejszej. Niezrealizowana budowla miała się składać z 3 naw o ścianach wspartych skarpami; zmiana programu nastąpiła po wzniesieniu do pewnej wysokości ściany południowej, zachodniej o niepełnej długości i odcinka wschodniej, powiązanego ze strzępami wysuniętymi ze skarpy prezbiterium (ryc. 2, 3). Ze ściany zachodniej wysunięto strzępia do połączenia z półfilarami arkad międzynawowych. Brak podpór od strony wnętrza przy ścianie południowej podpowiada, że żebra sklepień naw miały spływać na wsporniki, tak jak w prezbiterium. Biorąc pod uwagę rozmieszczenie skarp można przypuszczać, iż w nawie głównej były przewidziane przeszła prostokątne, a w bocznych o planie kwadratu.

Zbudowany korpus miał w świetle wnętrza 22,3 m długości i 15,7 m szerokości, co, oprócz układu ściany północnej, świadczy o jego podziale na dwie nawy (ryc. 2, 3). Ściana północna korpusu od wschodu została zazębiona z prezbiterium i powiązana z wysuniętymi z jego boku strzępami. Zachowany jej krótki odcinek na styku z prezbiterium stanowił też skarpe podpierającą sklepienie arkady tęczowej. Ten odcinek ściany oparto na fundamencie skarpy niezrealizowanej podczas budowy części prezbiterialnej kościoła. Aby połączyć ścianę północną z wcześniej wzniesioną zachodnią, wykuto w drugiej z nich bruzdy. Układ ściany północnej dwunawowego korpusu poświadczają jeszcze relikty jej ławy fundamentowej, odkryte w wykopach 1., 4., 5., w postaci negatywu i zalegających na jego dnie eratyków zasypanych piaskiem, pod wypełniskiem składającym się z gruzu i ziemi. Ławę fundamentową posadowiono na głębokości 2,4 m i budowano w wykopie oszalowanym. W wykopie 5. stwierdzono, że założono ją głębiej o 40 cm niż fundament wcześniej wzniesionej ściany zachodniej, wykonany od posadowienia z eratyków związanych zaprawą wapienną. Taką strukturę ma również stopa fundamentowa filara, której część odsłonięto w wykopie 4., założona w odległości 40 cm od ławy fundamentowej ściany północnej i wyżej od niej o 30 cm. Biorąc pod uwagę znikomą odległość między fundamentami filara i ściany, a także różną ich strukturę, można sądzić, iż fundament filara był budowany w ramach niezrealizowanego korpusu trójnawowego. Wykop 7. został zlokalizowany w celu odkrycia reliktu jednego z filarów dzielących nawę główną od bocznej. Jednak w jego zasięgu znaleziono zniszczony grobowiec, z dnem zagłębionym w calcu, poniżej poziomu posadowienia poznanych fundamentów gotyckiego kościoła.

O układzie wysokościowym dwunawowego korpusu można powiedzieć, że nie został zasklepiony i był znacznie niższy od prezbiterium. Nie było skarpy na przedłużeniu jego ściany wschodniej na północ, a inną z tej strony wykluczyły badania prowadzone w zasięgu wykopu 4.

Usytuowanie dachu unaoczniają stwierdzone fragmenty zwieńczenia uskokami murów korpusu przylegających do ściany zachodniej prezbiterium (ryc. 9). Po przedłużeniu linii poznanych fragmentów zwieńczenia zarysowuje się dach dwuspadowy asymetryczny, z większą połacią obejmującą połowę szerokości nawy głównej i boczną. Kalenica dachu korpusu w odniesieniu do kalenicy dachu prezbiterium była niżej w granicach 5–6 m.

Jedno z okien, oświetlających dwunawowy korpus, mieściło się w zachowanej do wysokości 8,3 m ścianie zachodniej nawy bocznej. Po zamurowaniu od strony wnętrza, w trakcie budowy nowego korpusu gotyckiego stało się ono dolną częścią blendy w elewacji. W ścianie zachodniej nawy głównej było zapewne okno i pod nim portal główny. Ściana południowa dwunawowego korpusu przy skarpach zachowała się do wysokości około 7 m, a między nimi, gdzie powstały wysokie okna kolejnego korpusu gotyckiego, jest niższe o około 3 m. Wprowadzając okno w drugim prześle od wschodu, zniszczono górną część ostrołucznego sklepienia ceglanego portalu bocznego, o którym wiadomo, że miał sfazowane krawędzie. Jeśli w pozostałych trzech przeszłach ściany południowej były okna, to niskie, o parapetach i sklepieniach podnoszących się ku górze. Do dwunawowego korpusu od strony wschodniej prowadziły dwa wejścia, jedno w przegrodzie lektorium i zachowane w ścianie nawy bocznej, przewężone węgarami od zewnątrz, z prostokątną wnęką nakrytą sklepieniem odcinkowym. Wspomniemy jeszcze w tym miejscu o profilu cokołu obiegającego elewacje dwunawowego korpusu, utworzonym z dwóch warstw cegieł o sfazowanych krawędziach, w dolnej ułożonych w rolkę.

W wykopach 1. i 3. odkryto fundamenty mens trzech średniowiecznych ołtarzy, związanych z częścią laicką kościoła. Najstarsza z nich przylegała do przegrody lektorium i miała fundament o dwójakiej konstrukcji, obrzeże wykonane z eratyków zespolonych zaprawą wapienną i wewnątrz wypełnione eratykami z ziemią.

Razem z korpusem dwunawowym był zbudowany aneks, usytuowany w kącie między nawą boczną i prezbiterium. Na jego miejscu jeszcze w okresie gotyckim zaczęto od fundamentów wznosić wieżę. Istnienie aneksu poświadczają wspomniany otwór drzwiowy w ścianie wschodniej nawy bocznej i strzępia w licu skarpy w narożu południowo-wschodnim korpusu, przesuniętej o grubość muru od linii jego ściany południowej. Wymiary aneksu, przylegającego do prezbiterium zapewne na długości przeszła zachodniego, w świetle wnętrza wynosiły $5,4 \times 4,7$ m.

Strzeliste sklepienia z żebrami o profilu niegruszkowym, spływającymi na proste wsporniki, gdzie ulegają redukcji, trójboczna ściana wschodnia i fryz zębaty wskazują, że prezbiterium powstało nie wcześniej niż w I połowie XIV w. W budowanych w XIII w. kościołach minorytów w Brzegu⁵, Głogowie [8, s. 95–101], Lwówku Śląskim [3, s. 79–81], Opolu, Wrocławiu, Żaganii [5, s. 46–48, 69–79] prezbiteria zamykano od wschodu ścia-

⁵ Badania kościoła w Brzegu prowadzą od 2002 r. Czesław Lasota i Andrzej Legendziewicz.

ną prostą. W wypadku Brzegu i Wrocławia trójboczne zamknięcia powstały w związku z dobudową w XIV w. nowych przęseł. Czas budowy kościoła w Namysłowie uściśla dokument z 1321 r., mówiący o nadaniu przez księcia Konrada I konwentowi św. Franciszka koło Namysłowa terenu w mieście, w kierunku ul. Żydowskiej, gdzie mogą budować, w zamian za dotychczasowy teren w pobliżu książęcej słodowni. Można przypuszczać, że przy wsparciu finansowym księcia wzniesiono prezbiterium ze wschodnim skrzydłem klasztoru i część ścian korpusu, który miał być trójnawowy, nakryty sklepieniami, a na jego dokończenie o mocno zredukowanym programie mogły być uzyskane środki już z innego źródła. Minoryci na Śląsku w początkowym okresie, według na ogół zgodnej opinii historyków [15 s. 28, 29], byli związani z rodami panujących i rycerstwem, co znajduje dla około połowy konwentów poświadczenie w dokumentach i zapisanej w kronikach tradycji [15, s. 19, 20–22, 27, 28, 52, 53, 61, 67, 71, 75–78].

Informację przytoczoną w kronice Namysłowa autorstwa Liebiecha o budowie w 1420 r. klasztoru minorytów z kościołem [10, s.57] uwiarygodnia stwierdzona realizacja zachodniego skrzydła klasztoru i krużganków, wraz z nowym korpusem kościoła, około dwukrotnie większym w porównaniu do pierwotnego. W budowanej od fundamentów ścianie północnej korpusu zostały uformowane opory do osadzenia w nich sklepień krużganka oraz strzypia do powiązania z murami zachodniego skrzydła klasztoru i przewidzianą do rozbudowy ścianą zachodnią naw. Nowy korpus, długości i szerokości wewnątrz $22,3 \times 19$ m, uzyskał formę trójnawowej, trzyprzęsłowej hali nakrytej sklepieniami (ryc. 2, 9–11).

Do wnętrza trójnawowego korpusu światło wpadało przez 10 okien rozglifionych, zasklepionych ostrołucznie, zróżnicowanych pod względem wymiarów. Cztery wysokie okna ($8,5 \times 2,1$ m) powstały w ścianie południowej i jedno, największe ze wszystkich (około 9×3 m), w ścianie zachodniej, na osi nawy głównej. Niższe, umiejscowione wysoko okna zostały utworzone w ścianie północnej i wschodniej nawy południowej, odpowiednio 4 ($5,5 \times 2-2,2$ m) i jedno ($6,8 \times 2,3$), ze względu na przylegające do nich inne budowle (ryc. 11).

Przyziemia ścian trójnawowego korpusu zawierały 5 wejść i 3 wnęki. Znajdujący się w ścianie południowej portal boczny pierwotnego korpusu zamurowano w świetle węgarów, tworząc wnękę, a nowe wejście przebito w przęśle zachodnim. Z młodszego, również ceglanego portalu zachował się węgar o sfazowanej krawędzi. Korpus z aneksem znajdującym się na przedłużeniu nawy południowej łączył pozostawiony bez zmian otwór drzwiowy. Wejście w ścianie północnej prowadziło z krużganka. Oprócz stwierdzonych wejść do trójnawowego korpusu musiały być jeszcze portal główny w ścianie zachodniej i otwór w przegrodzie lektorium. Dwie inne wnęki znajdowały się w ścianie wschodniej naw bocznych, w pobliżu ołtarzy. Obydwie, wysokości i szerokości $2,15 \times 1,1$ m, z parapetami około 1,5 m nad posadzką, zostały wykute w murach wcześniej zbudowanych.

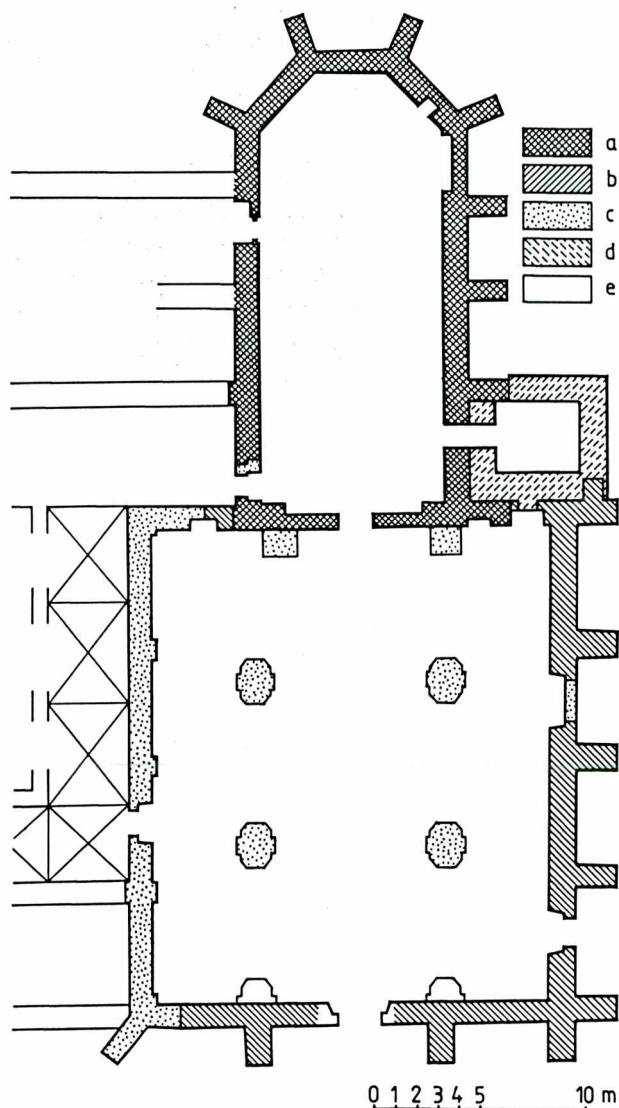
Filary arkad międzynawowych, z lizenami od strony naw, miały w przekroju formę wydłużonego ośmioboku

o bokach prostych. Ich trzony w dużej mierze, cokoły zaś całkowicie zostały ścięte podczas obudowywania w okresie baroku. Ostrołuczne, o krawędziach profilowanych dwoma wklęsłkami, szczyty łęków arkad międzynawowych są widoczne na strychu kościoła, bezpośrednio nad barokowymi sklepieniami, a od strony nawy głównej również lizeny z wklęsłkiem na krawędziach, sięgające wyżej od arkad. Usytuowanie filarów na osi okien wskazuje, że nawy boczne były nakryte sklepieniami, według układu żeber, trójpodporowymi, asymetrycznymi z rautami. W ścianie północnej żebra, pojedyncze w narożach i schodzące się w wiązki na jej długości, spływały na lizeny, które są skute. Lizeny występowały ze ściany na długość jednej cegły i opierały się na odsadźce ławy fundamentowej. Zaczątek jednej z nich został odkryty w wykopie 4. Przy ścianie zachodniej półfilary, tak jak w pierwszym korpusie, były nadbudowane w górnej partii razem ze ścianą. Ściana południowa miała lizeny tylko w górnej, nadbudowanej części. Forma oparcia żeber na lizenach, jak również przejścia łęków arkad międzynawowych z profilowanymi krawędziami w filary o prostych bokach nie jest znana. Na podstawie widocznych na strychu korpusu śladów rozebranych sklepień naw bocznych można powiedzieć, że miały one formę zaokrąglonych koleb z lunetami. Wysokość naw bocznych wynosiła około 14,5 m. Nawa środkowa była wyższa od nich. Jej ściany, licząc od poziomu strzałek sklepień arkad międzynawowych, są zachowane do wysokości 85 cm. Ściany te wznosiły się do wysokości ponad 4,5 m, o czym świadczą ich pozostałości, występujące we wschodnim szczycie korpusu (ryc. 9).

Dwa ołtarze znajdujące się przy ścianie wschodniej korpusu trójnawowego prawdopodobnie powstały w różnym czasie. Odkryty w wykopie 1. fundament mensy ołtarza północnego zbudowano z eratyków, wiążąc kamienie zaprawą wapienną. Mensa ołtarza południowego była oparta na stwierdzonym w wykopie 3. fundamencie wykonanym z eratyków i ziemi wypełniającej szczeliny między kamieniami.

Wnętrze trójnawowego korpusu zostało otynkowane, z wyjątkiem krawędzi filarów, łęków arkad międzynawowych, otworów w ścianach i zapewne lizen. Spod cienkiego, pomalowanego na biało tynku przebijała faktura ceglanego wątku. Krawędzie wyszczególnionych elementów pomalowano czerwoną, kryjącą farbą, po czym zaakcentowano kolorem białym spoiny o układzie nie zawsze pokrywającym się z rzeczywistymi w strukturze ceglanych murów. W tej samej konwencji jak w korpusie była zrealizowana kolejna faza kolorystyki w prezbiterium, gdzie otynkowano i pobielono ściany, a także otwory, pozostawiając ich krawędzie w pomalowanej na czerwono cegle, z zaznaczonymi kolorem białym spoinami. Czerwoną farbą pomalowano także żebra sklepień. Odnawiając wnętrze korpusu po jakimś czasie, utrzymano białe ściany, krawędzie natomiast przemalowano na kolor ciemnostalowy, zaznaczając również wątek spoin mleczkiem wapiennym.

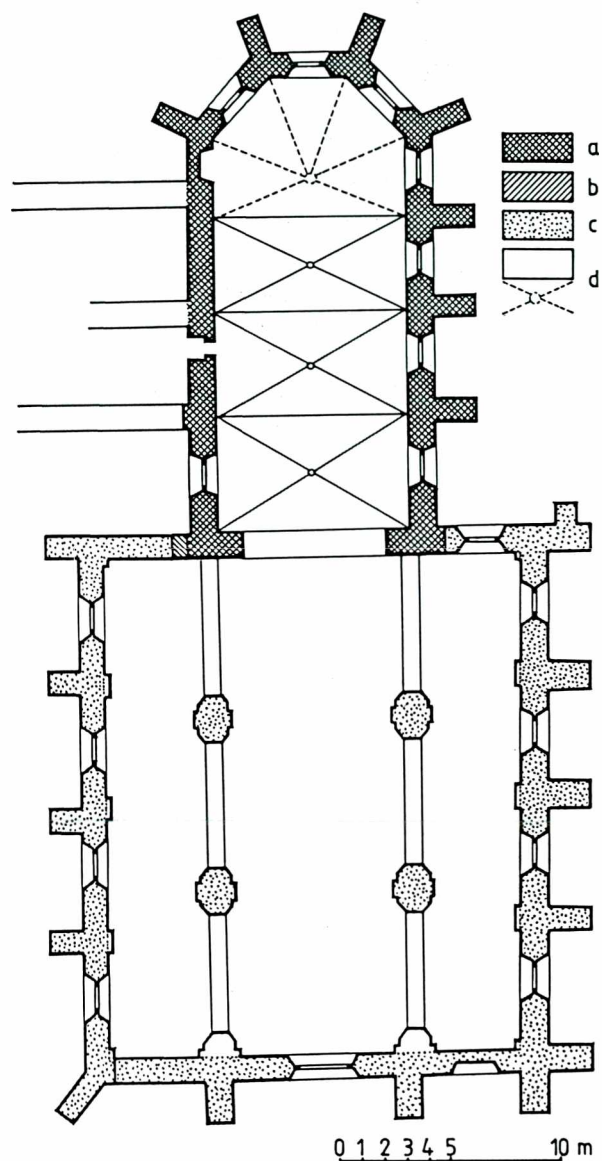
Ściany i filary powstałe w trakcie realizacji trójnawowego korpusu charakteryzują wątek jednowozówkowy, kowadełkowy i spoiny płaskie z rysą. Użyte do ich budowy cegły, o formacie $28-29 \times 12-12,5 \times 9-9,5$ cm, pod

Ryc. 10. Rekonstrukcja rzutu przyziemia kościoła po przebudowie korpusu około 1420 r.: a) mury prezbiterium z 1. połowy XIV w., b) zaadaptowane mury korpusu z 1. połowy XIV w., c) mury korpusu z około 1420 r., d) mury niezrealizowanej wieży, e) rekonstrukcja (oprac. Lasota)

Fig. 10. Reconstruction of the ground floor projection after rebuilding of the church body in around 1420: a) presbytery walls from the 1st half of the 14th c., b) adapted body walls from the 1st half of the 14th c., c) body walls from around 1420, d) walls of the unfinished tower, e) reconstruction (elaborated by Lasota)

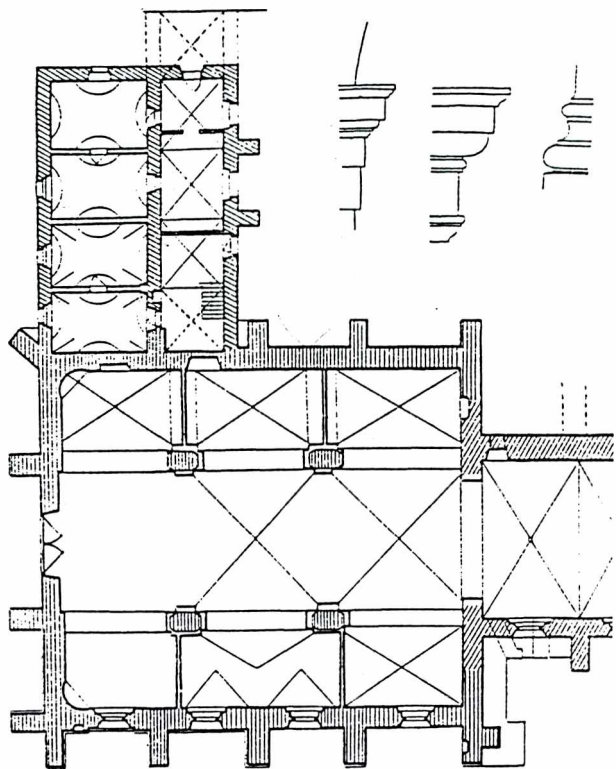
względem wysokości analogiczne do występujących w murach pierwotnego korpusu umożliwiły dokładne połączenia ścian zaadaptowanych ze wznoszonymi. Badania w wykopie 4. wyjaśniły, że zbudowaną od nowa ścianę północną korpusu trój nawowego oparto na ławie fundamentowej, wykonanej z eratyków i zaprawy wapiennej, posadowionej na głębokości 2 m. W ścianie północnej i nadbudowanych partiach pozostałych ścian były pozostawione przerwy ze strzypami, w celu uformowania w nich otworów okiennych. Na początku realizacji trójnawowego korpusu wzniesiono ścianę północną, z odcinkami wschodniej i zachodniej. Odcinek ściany zachodniej

Ryc. 11. Rekonstrukcja rzutu kościoła na wysokości okien po przebudowie korpusu około 1420 r. (prezbiterium + 5 m, korpus + 9 m): a) mury prezbiterium z 1. połowy XIV w., b) zaadaptowany mur pierwotnego korpusu z 1. połowy XIV w., c) mury korpusu z około 1420 r., d) rekonstrukcja (oprac. Lasota, według pomiaru Czerner)

Fig. 11. Reconstruction of the church projection at the level of the windows, after reconstruction of the body around 1420 (presbytery + 5 m, body + 9 m): a) presbytery walls from the 1st half of the 14th c., b) adapted wall of the original church body from the 1st half of the 14th c., c) body walls from around 1420, d) reconstruction (elaborated by Lasota, acc. to Czerner's survey)

do wysokości 5,6 m dobudowano do istniejącej, natomiast wyżej wymurowano tylko jej zaczątek długości 50 cm, ze strzypami. Drugi etap realizacji trójnawowego korpusu obejmował rozbiórkę ściany północnej i nadbudowę innych dwunawowego założenia. Nadbudowana część ściany zachodniej została powiązana ze strzypami wysuniętymi z krótkiego jej odcinka, wymurowanego razem ze ścianą północną. Najpóźniej pojawiły się ściany nawy głównej, przy czym boczne, oparte na zbudowanych od nowa filarach i łękach arkad międzynawowych oraz wschodnia, stanowiąca nadbudowę szczytu prezbiterium. Ze ściany wschodniej były wysunięte strzypa do połącze-

Ryc. 12. Plan fragmentu korpusu kościoła z zachodnim skrzydłem klasztoru (wg K. Degena)

Fig. 12. Plan of a fragment of the church body with the west wing of the monastery (acc. to K. Degen)

nia z partiami muru, na szerokości naw bocznych, dużego szczytu korpusu (ryc. 9).

Według opisu inwentaryzacyjnego z 1812 r. na parterze zachodniego skrzydła klasztoru były sklepione cele i korytarz, na piętrze cele z korytarzem zaopatrzone w drzwi prowadzące na emporę w kościele i dalej drugi korytarz równoległy do kościoła, w którym były ulokowane dwie izby [4, s. 156, 157]. Opis rozplanowania parteru w dużej mierze koresponduje z planem opublikowanym przez Degena (ryc. 12), który skrzydło zachodnie określił jako nowożytny [4, s. 159, il. 51], co sprostował Bimler [2, s. 66], dostrzegając w nim, w miejscach bez tynku, mury średniowieczne. Na planie tym zauważa się, że cienkie ściany działowe są wtórne i układ przestrzenny parteru skrzydła zachodniego przed ich wprowadzeniem tworzyły obszerna sala i po jej stronie wschodniej cztery przęsła krążanka, z których południowe przylegało do kościoła,

Ryciny: 1 – Andrzej Legendziewicz, 4–7 – Józef Borski, pozostałe – Czesław Lasota.

a w świetle wyników naszych badań było narożne, od którego odchodziły trzy następne przęsła usytuowane przy korpusie (ryc. 10). Świadectwem tych trzech przęseł są opory sklepienia, widoczne na ścianie północnej korpusu, uformowane w trakcie jej budowy. Skarpy wspierające ścianę kościoła przechodziły w łęki nad sklepieniem krążanka. Po jego rozebraniu skarpy zostały podmurwane. Korpus z przęsłem narożnym krążanka łączył wspomniany już otwór drzwiowy, który był zamurowany w czasie sporządzania opisu inwentaryzacyjnego, na planie kościoła zaś i zachodniego skrzydła klasztoru zaznaczono go jako wnękę o rozglifionych ościeżach. Badając ścianę wschodnią tego skrzydła na styku z korpusem stwierdzono, że jest powiązana ze strzypami wysuniętymi z muru kościelnego.

Realizację wraz z pierwotnym kościołem tylko wschodniego skrzydła klasztoru można uznać za regułę w budownictwie minorytów na Śląsku. Rozbudowę klasztoru do pełnego programu przestrzennego, złożonego z trzech skrzydeł z obiegającymi je krążankami ujawniły również badania w Brzegu, Głogowie [8, s. 101], Lwówku Śląskim [3, s. 81–85] i we Wrocławiu [7, s. 199–259].

Ostatnim dziełem w kształtowaniu kościoła gotyckiego w Namysłowie miała być wieża wzniesiona od fundamentu, w kącie między prezbiterium a korpusem, na miejscu aneksu z 1 połowy XIV w. (ryc. 2, 10). Jak można sądzić, jej budowa została przerwana. W czasie prowadzenia badań w 1983 r. z niezrealizowanej wieży były zachowane ściany zachodnia, północna i fragment wschodniej do wysokości 2,5 m, z prawie doszczętnie zniszczonym licem wewnętrznym. Ściany, grubości 1,4 m i licu wewnętrznym wykonanym z cegieł ułożonych w wątku jednowozówkowym, ograniczyły przestrzeń o wymiarach $3,5 \times 4,2$ m. Zbadaną górną partię fundamentu wieży, o planie nieregularnego czworoboku, wykonano z eratyków i cegieł, wiążąc je zaprawą wapienną. Jego grubość wynosi 1,2–1,6 m i 2–3 m odpowiednio dla ścian wznoszonych przy murach kościoła i od niego oddalonych. W związku z budową wieży zamurowano w świetle węgarów otwór drzwiowy prowadzący z nawy południowej do dawnego aneksu. Okna w zachodnim przęśle prezbiterium i ścianie wschodniej nawy południowej były drożne do czasu przekształcenia kościoła w magazyn na początku XIX w., co wskazuje, że ściany wieży nie zostały wyciągnięte wysoko. W rezultacie powstała przybudówka dostępna z prezbiterium otworem o formie tunelu poprowadzonego w grubości dwóch ścian.

Figures: 1 – Andrzej Legendziewicz, 4–7 – Józef Borski, the remaining – Czesław Lasota.

Bibliografia

- [1] *Architektura gotycka w Polsce. Katalog zabytków*, red. T. Mroczko, M. Arsyński, Warszawa 1995, s. 162, 163.
- [2] Bimler K., *Quellen zur schlesischen Kunstgeschichte, Zur Baugeschichte von Stadt und Kreis Namslau*, Breslau 1941, s. 65–67.
- [3] Czerner R., Lasota C., *Rozwój architektury kościoła Franciszkanów we Lwówku Śląskim*, Prace Naukowe Instytutu Historii Architektury Sztuki i Techniki Politechniki Wrocławskiej nr 19, Studia i Materiały nr 9, Wrocław 1988, s. 75–97.
- [4] Degen K., Bleyl W., Werbick W., Focke F., *Die Bau und Kunstdenkmäler des Kreises Namslau*, Breslau 1939, s. 154–160.
- [5] Eysymontt J., *Architektura pierwszych kościołów franciszkańskich na Śląsku*, [w:] *Z dziejów sztuki śląskiej*, red. Z. Świechowski, Warszawa 1978, s. 63–68.
- [6] Galicka J., Sygietyńska H., *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 7, z. 7, *Powiat namysłowski*, Warszawa 1965, s. 39–41.
- [7] Kozaczewski T., *Pierwotny kościół franciszkanów we Wrocławiu*, Prace Komisji Historii Sztuki Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, t. 3, Wrocław 1963, s. 199–249.

- [8] Kozaczewski T., *Założenie franciszkańskie w Głogowie z połowy XIII w.*, [w:] *Ze studiów nad średniowiecznym Głogowem i Krośnem*, t. 7, Komisja Historii, z. 3, Zielona Góra 1970, s. 95–101.
- [9] Lasota C., *Badania architektoniczno-archeologiczne kościoła franciszkanów w Namysłowie*, 1983, maszynopis, Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków w Opolu.
- [10] Liebich H., *Chronik der Stadt Namslau von Begründungderselben bis auf neueste Zeit*, Namslau 1862, s. 57.
- [11] Lutsch H., *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien, Die Kunstdenkmäler der Landkreise des Reg.-Bez.*, Breslau, t. 2, Breslau 1889, s. 504.
- [12] Rainczak K., *Studium historyczne kościoła pofranciszkańskiego w Namysłowie*, Wrocław 1963, maszynopis, Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków w Opolu.
- [13] *Regesten zur schlesischen Geschichte. Codex diplomaticus Silesiae*, t. 7, cz. 3, wyd. C. Grünhagen, Breslau 1886, nr 1867, 1877, 1929; Bd. 18, wyd. C. Grünhagen, K. Wutke, Breslau 1898, nr 4113.
- [14] Różycka-Rozpędowska E., *Studium historyczno-architektoniczne kościoła franciszkanów w Namysłowie*, 1982, maszynopis, Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków w Opolu.
- [15] Waś G., *Klasztory franciszkańskie w miastach śląskich i górnośląskich XIII–XIV wieku*, Wrocław, 2000.

Research on the Gothic architecture of Namysłów. Church of the Friars Minor

The oldest source references on the Friars Minor in Namysłów come from the year 1285. At first the Franciscan monks abided somewhere near Namysłów, and in 1321 an area of ground, near the castle, was bestowed upon them by Konrad I. Here, they built a brick church and monastery.

The church presbytery, on the plan of an elongated rectangle, with slight changes introduced in later times, has preserved to the present. It is closed off, from the east, in a polygonal manner; illuminated through tall pointed arch windows. The presbytery is constructed of four spans supported by buttresses. Its interior, apart from the east span, is covered with cross vaults, the ribs resting on cantilevers. In the lower part of the pointed arch rood-screen there was a partition forming the reading room, with an opening leading to the body of the construction. Door openings in the north wall of the presbytery connected it with the ground floor and the upper floor of the two-storey monastic building, and also with the later east wing constructed on the plan of an elongated rectangle too. The original body of the building was to be three-aisled, four-spanned, covered with vaults. However, this project was

not carried out and the building constructed was much simpler. It was two-aisled, with no vaults, and lower than the presbytery.

According to reference contained in a chronicle from 1420, a monastery with a church was being built. Investigations have demonstrated that the west wing of the monastery was raised at that time, also cloisters and a new church body of a pseudo-hall form, with three aisles, four spans, covered with vaults, twice larger than the original. Of this church body only the outer walls have preserved, also pillars, built over in the Baroque period. There were five entries leading into the building. Windows in the north wall were located high up, due to monastic buildings adjoining this wall. The location of pillars, with reference to the axes of windows in the side walls of the building's body, points to the fact that the aisles were covered with three-abutment vaults. The nave, which was higher than the aisles, was probably covered with stellar vaults. Some time after the body had been raised, in the corner between it and the presbytery, the construction of a tower was began, but its realization was stopped after the walls had been built to the height of several meters.